

İZMİR'İN İŞGALİ VE YUNAN SORUŞTURMA HEYETİ'NİN FAALİYETLERİ

Arş.Gör.Selçuk URAL*

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybederek İtilâf Devletleri ile 30 Ekim 1918 de Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır.

Mütareke hükümleri ilk bakıldığında Osmanlı Devleti'nin hükümlerlik haklarına aykırı görünmemektedir. Fakat kısa bir süre sonra İngiltere, askeri hedefleri doğrultusunda Irak ve Suriye cephelerinde mütareke hükümlerini ihlal etmeye başlamıştır. Musul ve İskenderun'un işgali 13 Kasım 1918 de İtilâf Donanması'nın İstanbul'u işgaliyle yeni bir boyut kazanmıştır.

İstanbul'un işgal edilmesi İtilâf işgallerinin sonu anlamına gelmemektedir. Bu işgal aslında Osmanlı Devleti için sonun başlangıcını ifade etmektedir. Zira İtilâf Devletleri savaş esnasında yaptıkları gizli anlaşmalarla, Osmanlı Devletini kendi aralarında paylaşmışlardır. Yapılan ve yapılacak olan işgaller hep bu paylaşımın bir sonucu idi.

Savaşın sonlarına doğru İtilâf Devletleri safına katılan Yunanistan mütareke ile birlikte Batı Anadolu'ya çıkmak için can atmaktaydı.

18 Ocak 1919 da Paris Konferansı'nda bir araya gelen İtilâf Devletleri barışı nasıl yapacaklarından ziyade, Osmanlı Devletini nasıl paylaşacakları üzerinde durmuşlardır.¹ Bu ortam Yunanistan'a aradığı fırsatı vermiştir.

Yunan Hükümeti İzmir'i işgal etmeye yönelik propaganda çalışmalarını, Avrupa başkentlerinde Kasım 1918'in başlarından itibaren sürdürmekteydi.²

Bu yayın ve propagandalarla bir yandan Türkler Barbar (!) olarak gösterilmeye çalışılırken, diğer yandan da Batı Anadolu'daki Rum nüfusunun Türk nüfusundan fazla olduğu ve Wilson prensiplerine göre bu bölgenin Türk yönetiminden kurtarılıp, hürriyetine kavuşturulmasının gerekliliği tezi işlenmekteydi.³

Resmi Yunan talebi⁴ Venizelos tarafından Konferans Yüksek Konseyine 3-4 Şubat 1919 da sunulmuştur.⁵

* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi.

¹ Paul C. HELMREICH, *Sevr Entrikaları* (Çev.Şerif EROL), İstanbul 1996, s.41.

² Süleyman KOCABAŞ, *Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi*, İstanbul 1984, s.115.

³ Sina AKŞİN, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele I*, İstanbul 1976, s.257.

⁴ Yunan Heyeti'nin talep ettiği bölge İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla ve Balıkesir sancaklarını ihtiva ediyordu. Bkz. Asaf GÖKBEL, *Millî Mücadele'de Aydın*, Aydın 1964.

⁵ Yahya AKYÜZ, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Ankara 1988, s.108.

Yoğun Yunan propagandasının etkisinin yanı sıra büyük devletlerin Yunanistan'a biçtikleri rol gereği Yunan talebi İtalya temsilcisi dışında diğer konsey üyeleri tarafından olumlu karşılanmıştır.⁶

Bu olumlu tavrın arkasında batı basınının "Büyük Yunanistan Projesi"ne verdiği hudutsuz desteğin de rolü büyüktür.⁷

İngiliz Başbakanı Lloyd George, 6 Mayıs'ta Rumlara katliam yapıldığını ileri sürerek İzmir'in işgal edilmesini istemiştir. Teklif Yüksek Konseyce olumlu karşılanarak bu işe Yunan Ordusu memur edilmiştir.⁸

İzmir'in işgal kararına gerek Osmanlı Hükümeti ve gerek İzmir Valisi Ahmet İzzet Bey sessiz kalırken,⁹ İzmir'de bulunan yabancılar büyük tepki göstermiştir.¹⁰ Benzeri tepki ve ikazlar batılı üst düzey askerlerden de gelmiştir. Bunlar içinde Fransız Generali Foche, İngiltere Genelkurmay Başkanı General Wilson ve Amiral Calthorpe'nın isimleri sayılabilir.¹¹

Bütün bu tepki ve ikazlar ne Yüksek Konsey'e ve ne de Yunan Hükümeti'ne geri adım attırmamıştır.

Yunan birlikleri kararlaştırıldığı gibi 15 Mayıs 1919 sabahı İzmir'e çıkmıştır.

Mahalli Türk sivil ve askeri yetkilileri işgali yumuşak bir dille protesto etmekten öte hiçbir faaliyette bulunmamışlardır.¹²

Yunan işgali Rumlardan büyük bir sevinç ve göz yaşı içinde karşılanmıştır. Başta Metropolit Hrisostomas olmak üzere diğer rahipler karaya çıkan Yunan askerlerini dua ederek kutsamışlardır.¹³

Yunan kıtalarının İzmir'e çıkartıldığından, Osmanlı Hükümeti ancak İzmir'den ve civar vilayetlerden gönderilen telgraflar sayesinde haberdar olmuştur. Hükümet, İzmir'in İtilâf Devletleri tarafından işgal edileceğini beklediğinden, bu telgraflar büyük sürpriz olmuştur.¹⁴

Batı basını ise haberi büyük bir soğukkanlılıkla karşılamış, işgalin büyük bir düzen içinde gerçekleştiriliğini iddia etmiştir.¹⁵

⁶ HELMREICH, s.43.

⁷ Sina AKŞİN, "Paris Barış Konferansının Yunanlıları İzmir'e Çıkartma Kararı", III. Askeri Tarih Semineri, Ankara 1986, s.176.

⁸ Gotthard JAE SCHKE, *Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri*, Ankara 1986, s.36.

⁹ İstiklâl Harbi Gazetesi, 15 Mayıs 1919, No.1, (Hz.Ömer Sami COŞAR).

¹⁰ Sakıhi SONYEL, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Ankara,1995, s.57.

¹¹ Geniş bilgi için Bkz.Selçuk URAL, *Müttefiklerarası Tahkik Komisyonunun Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış YÜKSEK LİSANS TEZİ) Erzurum 1997.

¹² Celal BAYAR, *Bende Yazdım*, VI, İstanbul 1972, s.1781.

¹³ Mustafa TURAN, "İstiklâl Haybinde Müttefiklerarası Tahkik Heyeti Çalışmaları, Raporu ve Tahkikat Neticesi", Atatürk Yolu 11/8 (1991), s.698.

¹⁴ JAE SCHKE "Yunanlıların İzmir Çıkartması...", s. 537.

¹⁵ Geniş bilgi için Bkz. Ergun AYBARS, "Millî Mücadele de İngiliz Basını" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, IV/12 (1988).

Halbuki işgal batı basınında ifade edildiği gibi düzen içerisinde gerçekleştirilmemiştir. Yunan kıtaları iç kısımlara doğru ilerlerken açılan ilk ateşle şehirde büyük bir Türk katliamı başlatılmıştır.¹⁶ İlk ateşte iki Yunan askerinin ölümü üzerine, 38. Evzon alayına mensup askerler de Kışlayı makineli tüfek ateşine tutmuştur. Bundan sonra kışlaya giren süngülu askerler Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa ile birlikte bütün subay ve erleri tutuklayarak Patris vapuruna götürmüşlerdir. Bu esnada asker, sivil olmak üzere Rum ve Yunanlıların saldırıları neticesinde 9 subay şehit edilmiş ve 21 subay da yaralanmıştır.¹⁷ Yunan birliklerinin kışlanın yanı sıra cadde üzerindekiilere de ateş açması üzerine 60 kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁸

Kışladan sonra Hükümet Konağı'na saldıran Yunan askerleri ve yerli Rumlar tarafından burada Vali İzzet Bey de dahil olmak üzere, bütün memurlar dışarı çıkartılarak soyulmuş, dövülmüş ve karşı çıkan bazı memurlar da öldürülmüştür.¹⁹

Yunan askerlerinin, polis ve inzibat karakollarını da işgal etmesinden sonradır ki, şehirde meydana gelen soygun ve yağmaya herhangi bir müdahale yapılamamıştır.²⁰

Bu soygun ve yağmadan Punta, Buca ve Seydiköy telgraf merkezleri²¹ ile, Gümrük idaresi ve İzmir Lisesi de payına düşeni almakta gecikmemiştir.²²

Yunanlılar, Türk gazetelerini susturmak içinde büyük bir gayret sarf etmiştir. Askerler işgal esnasında açık olan Köylü Gazetesi'nin matbaasını basarak burada çalışan iki çocuğu katletmişlerdir.²³

Yağmurun başlaması ile birlikte cinayetlerin yerini Türk mahallelerindeki dükkanların ve ticarethanelerin yağmalanması almıştır. Özellikle Güzelyalı, Göztepe, Ispartalı ve Küçükalyalı'daki zararın tahminen 3 milyon lira olduğu saptanmıştır.²⁴

Yunanlılar, 15 ve 16 Mayıs'ta İzmir'de gerçekleştirdikleri bu katliam ve yağma siyasetini, 16 Mayıs'ta Urla'nın işgalinde de sergilemişler, özellikle kasabadaki bütün Türk evleri Rum çeteleri ve Yunan askerleri tarafından yağmalanmış ve bazı evler de ateşe verilmiştir.²⁵

Gerek İzmir'in işgali ve gerek yapılan katliamlar farklı tepkileri ortaya çıkarmıştır.

¹⁶ Michael Llewellyn SMITH, *Anadolu Üzerindeki Göz* (Çev. Halim İnal), İstanbul 1978, s.102.

¹⁷ İstiklâl Harbi, 16 Mayıs 1919, No.2.

¹⁸ Bülent ÇUKUROVA, "15 Mayıs 1919 İzmir'de Yunan Mezalimi" *AAAD* III/8 (1987), s.463.

¹⁹ Hüseyin İŞİK, "Anadolu'da Yunan Mezalimi" III. Askeri Tarih Semineri, Ankara 1986, s.380.

²⁰ İstiklâl Harbi, 16 Mayıs 1919, No.2.

²¹ Bekir Sıtkı BAYKAL, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri" *Bellekten* XXXIII/132 (1969), s.115.

²² Bayar, s.1801.

²³ Zeki ARIKAN, "Köylü Gazetesi ve İşgal", *AY* I/2 (1988), s.190.

²⁴ Tayyip GÖKBİLGİN, *Milli Mücadele Başlarken I*, Ankara 1959, s.87.

²⁵ İstiklâl Harbi, 16 Mayıs 1919, No.2.

İzmir'in işgali Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin İtilâf Devletleri Yüksek Komiserlerine bir protesto notası verdikten sonra 16 Mayıs'ta istifa etmesine neden olmuştur. Fakat aynı gün Damat Ferit Paşa hükümeti kurmakla tekrar görevlendirilmiştir. Hükümet ileri ki günlerde, Vali İzzet Bey'in görevine iadesini delil göstererek işgalin asayiş korumak amacıyla yapıldığını savunmaya başlamıştır.²⁶

Türk halkının gösterdiği tepki hükümetin tepkisi ile taban tabana zıt olmuştur. Halk milli hukuk ve vatanın bölünmezliği noktasında memleketin her yerinde mitingler yapmış, işgali protesto eden yüzlerce telgrafı, Saraya, Sadarete ve İtilâf Devletleri temsilcilerine göndermiştir.

İzmir'in işgali ile başlayan ve iç bölgelere ilerledikçe artan katliam ve yağmalamalar, İtilâf Devletlerinin İstanbul'daki temsilcileri tarafından kısa süre sonra yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Bu telgraflarda sadece Yunan vahşeti dile getirilmemiş, kendi hükümetlerinin politikaları da üstü kapalı bir şekilde eleştirilmiştir.²⁷

Batı basını, Yunan basını ile ittifak yapmış gibi işgalin ilk gününden itibaren İzmir'in işgalinin bütün taraflar üzerinde memnunluk yarattığından bahsetmişlerdir. Fakat işgaller ve yapılan katliamlar arttıkça batı basını da meydana gelen olaylara kayıtsız kalamamıştır. Bu tavır değişikliğinin altında İzmir'de bulunan yabancı uyrukluların işgaller ve katliamlara dair başkentlere gönderdikleri telgrafların yanı sıra Anadolu'da görev yapan batılı muhabirlerin verdikleri bilgiler yatmaktadır.²⁸

Aslında İzmir'in Yunanlılarca işgal edilmesinin büyük sorunlara yol açacağı görüşü yeni değildi. Bu görüşü İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti birçok defa Türk Hükümeti ve Batılı Devlet temsilcilerine gönderdiği telgraf ve muhtıralarda ifade etmişti.²⁹ Böyle bir durumun ortaya çıkabileceği endişesi Yunan Başbakanı Venizelos'ta da gözükmekteydi. Zira İzmir'in işgal edileceğini haber vermek amacıyla 13 Mayıs günü Ayafatini Kilisesinde, Mavroudis tarafından okunan Venizelos'un beyannamesinde: asırlardan beri beklenen emellerinin tahakkuk ettiği, duyguların açığa vurulması hususunda karşı tarafı-Türkleri-rencide edecek bir mahiyet alınmaması gerektiği vurgulanmış ayrıca bu tavrın milli menfaatlere de uygun olacağı dile getirilmiştir.³⁰

Endişeler bunlarla da sınırlı değildi. Amiral Calthorpe 14 Mayıs akşamı Albay Zafirio ve Mavroudis'le bir toplantı yaparak gelişen siyasi ve askeri olayların ışığı altında Yunan subaylarından sağduyulu hareket etmelerini istemiştir.³¹

²⁶ JAESCİKE, *Kurtuluş Savaşı...*, s.81.

²⁷ JAESCİKE, "Yunanlıların İzmir Çıkartması...", s.576; *Türk İstiklâl Harbi*, II/1, s.70.

²⁸ Dimitri KİFSİKİS, *Yunan Propagandası*, İstanbul 1964, s.209; *Türk İstiklâl Harbi*, III/1, s.70; IŞIK, s.304.

²⁹ BOA, DH-KMS 52-14/1.

³⁰ *İstiklâl Harbi*, 15 Mayıs 1919, No.1.

³¹ JAESCİKE, *Kurtuluş Savaşı...*, s.80.

Bu tavsiyenin gereği olarak Albay Zafirio o gece Türkçe ve Rumca olmak üzere bir beyanname hazırlamıştır. Zafirio bu beyannamesinde: İşgalin müttefiklerin izni ile başlatıldığını, gayesinin mevcut kanunların muhafazasıyla, bütün ahalinin refahını emniyet altına almak olduğunu belirtmiştir. Bunların yanı sıra İzmir'in Yunanistan için önemini dile getirerek müttefiklerin ileride Yunan istekleri doğrultusunda bir karar verecekleri temennisini de vurgulamaktan geri kalmamıştır. Beyannamenin sonunda herkesin işi ve gücüyle meşgul olmasını, herhangi bir şikayet durumunda Yunan askerinin din ve milliyet farkı gözetmeksizin yardımcı olacağını da beyan etmiştir.³²

Bütün bu uyarı ve temenniler hep sözde kalmıştır. 15 ve 16 Mayıs'ta gerçekleştirilen Türk katliamları Amiral Calthorpe'nin Yunan subaylarını azarlamasına yol açmıştır. Bunun üzerinedir ki Albay Zafirio 16 ve 19 Mayıs günlerinde iki tane daha beyanname yayınlamak zorunda kalmıştır.³³ Tabii bu beyannamelerde önceki beyannamenin akıbetine uğramış, Yunan askerleri ve yerli Rum çeteleri ayak bastıkları her yere kan ve gözyaşı götürmeye devam etmişlerdir.

17 Mayıs'a gelindiğinde Yunan basını ölümlerin doğruluğunu kabul ederken, bunların sebepleri üzerinde gülünç gerekçeler ileri sürmüştür. Özellikle denizden çıkarılanların çoğunun intihar ettiğini savunmuştur. Bunun dışında cereyan eden olayların ise Türklerin yaptığı taşkınlıklardan ve saldırılardan kaynaklandığını devamlı surette savunmuştur.

Gerek İtilâf Devletleri temsilcileri tarafından, gerek yabancı uyruklularca Paris'e gönderilen sayısız telgraflar Yunan yönetimini ürkütmüştür. Çünkü Yüksek Konsey, İzmir'in Yunanistan'a bırakılması hususunda bir karar vermemiştir. Bu protesto ve şikayetlerin Yunanistan'ın hayallerinin sonu olabilirdi.³⁴ Yunan Hükümeti'ni endişelendiren ikinci husus Amiral Calthorpe'un Yüksek Konsey'den Yunan işgalinin sınırları hakkında talimat istemiş olmasıydı. İşgalin, İzmir Sancağı ve Ayvalık kazası ile sınırlı olduğuna dair talimat Yüksek Konsey tarafından Amiral Calthorpe'e 19 Mayıs'ta gönderilmiştir. Fakat her nedense bu talimat Amiral'e 23 Mayıs'ta ulaştırılmıştır.³⁵

Her iki gelişme Venizelos'un Konseyin herhangi bir karar alınmadan harekete geçmesine neden olmuştur. Venizelos ilk olarak Yunan İşgal Komutanı Zafirio'ya gönderdiği telgrafta, İzmir'de yapılan katliam ve yağmaların İzmir'in ilhakını tehlikeye düşürdüğüne dikkat çekerek tedbirler alınmasını istemiştir.

Bu emir gereğince Albay Zafirio, 16 Mayıs'ta yayınladığı "Aydın Vilâyeti Ahalisine Beyanname" adlı bildiri ile yerli Rumların Türklere karşı saldırılarda bulunup

³² İstiklâl Harbi, 16 Mayıs 1919, No.2.

³³ JAECHKE, *Kurtuluş Savaşı...*, s.81.

³⁴ İstiklâl Harbi, 18 Mayıs 1919, No.4.

³⁵ JAECHKE, *Kurtuluş Savaşı...*, s.85.

yağma ettiklerinin öğrenildiğini, bunların ahlaksız ve düşüncesiz insanlar olduğunu, bu tür hadiselere karşı sert tedbirler alınacağını belirtmiştir.

Bunun bir göstergesi olarak birkaç çapulcu yakalanarak mahkeme edilmiştir.³⁶

Paris'teki bu gelişmelere paralel olarak Anadolu'daki siyasî ve askerî olaylar hakkında da devamlı bilgilendirilen Yüksek Konsey Başkanı Clemenceau, Velizelos'tan İzmir'deki olaylarla ilgili acele Konseye bilgi verilmesini istemiştir.³⁷ Bu talebin tarihi hakkında basında kesin bir bilgi verilmemesine rağmen 16-18 Mayıs günleri arasında olması muhtemeldir. Çünkü 18 Mayıs günlü gazetelerde Repulis ve Mazarakis'ten oluşan soruşturma heyetinin İzmir'e geleceği haber verilmekteydi.

Yüksek Konseyi hem olaylar hakkında bilgi istemeye hem de işgal sahasını sınırlamaya iten nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Olayların başlaması ve engellenmesi hususunda Yunanlılar'ın sorumlu olduklarına dair Batı kamuoyunda gelişen düşünce,
- 2- İşgaller sahasının tesbiti ile yeni olaylara engel olma fikri,
- 3- Yüksek Konsey'in Yunan Hükümeti üzerindeki hakimiyeti hususunda Batı kamuoyunda meydana gelen tereddütleri silmek,
- 4- Türk Milletinin ve Hükümetinin hassasiyetlerine gereken değerin verildiğini göstermek,
- 5- Yunan askerinin Batı Anadolu'ya katliam ve yağma yapması için çıkarılmadığını ispatlamak.

Tabii bu sebeplerden çoğunun daha sonraki siyasî ve askerî gelişmeler neticesinde nasıl Yüksek Konseyce nasıl dikkate alınmadığını, Yunanistan'ın menfaatleri için insanî değerlerin nasıl çiğnendiğini Soruşturma Heyeti'nin raporu ve Yüksek Konseyin aldığı tavır çok net bir biçimde ortaya koyacaktır.

Venizelos, Clemenceau'nun talebine uygun olarak Soruşturma Heyeti'ni İzmir'e göndermeye karar vermiştir. Heyet İçişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Repulis ile Albay Mazarakis'ten oluşturulmuştur.³⁸

Soruşturma Heyeti'nin görevi, İzmir'deki cereyan etmiş olaylar hakkında incelemeler yapmak ve bunun neticesinde hazırladıkları raporu Venizelos'a takdim etmektir. Venizelos'ta bu rapor gereğince Yüksek Konseye bilgi verecekti:

20 Mayıs'ta İzmir'e varan heyette Başbakan Yardımcısı Repulis siyasî, Albay Mazarakis'te askerî açılardan meseleyi incelemekle görevlendirilmiştir.

Venizelos'un, yardımcısı Repulis'i görevlendirmesinin altında meseleyi ne kadar önemseydiğini Yüksek Konseye göstermek amacı yatmaktadır.

³⁶ İstiklâl Harbi, 18 Mayıs 1919, No.4.

³⁷ İstiklâl Harbi, 21 Mayıs 1918, No.7.

³⁸ Gotthard JAESCIIKE, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi I*, Ankara 1989, s.34.

Bu görevlendirmeye ilgili diğer ilginç bir husus daha vardır. O da Repulis'in hükümette İçişleri Bakanı olmasıdır. Yunan Başbakanının İzmir hadisesini bir iç mesele olarak yorumladığı kuvvetle muhtemeldir.

Heyet, 20 Mayıs'ta İzmir'de incelemelere başlamıştır. Bu çalışmalara Venizelos tarafından İzmir'e "Yunan Yüksek Siyasi Komiseri" olarak atanan Stergiadiste destek vermiştir.

Heyetin göreve başlaması ile birlikte şehirde mevcut sıkıyönetim iyice sıkılaştırılmıştır. Türk mahkemeleri ve kolluk kuvvetleri kaldırılmış, şehirde Yunan hakimiyeti bütünüyle sağlanmıştır.

İşgal Komutanlığı şehirde sokağa çıkma yasağı getirmiş, akşam 6'dan sabah 7'ye kadar halktan bu yasağa uyulmasını istemiştir.

Kurulan Yunan mahkemelerinde işgal günü cinayet ve çapulculuk yaptıkları iddiasıyla birkaç kişi çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Bu kişiler arasında Türklerin de var olması ilginçti.³⁹

Albay Zafirio, 20 Mayıs'ta İzmir gazetelerine verdiği emirde işgal komutanlığı dışında herhangi bir kurum veya kişinin gazetelerde bildiri yayınlamasını yasaklamıştır.⁴⁰

Repulis, vazifesi gereği aynı gün İtilâf Devletleri temsilcileri ile bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda olayların yerli Rumlar tarafından çıkarıldığında ısrar ederek Yunan askerinin bu olaylardaki sorumluluğunu kabul etmemiştir.

Repulis, bu toplantıdan sonra İzmir'deki Türk gazetelerine verdiği demeçte de Türk ve Yunan dostluğundan söz ederek, onları kendi tarafına çekmeye çaba harcamıştır.⁴¹

Repulis'in bu çalışmalarına destek veren Stergiadis, Vali İzzet Bey'i kazanmak için 25 Mayıs'ta bir görüşme yaparak, gerek kendisinin ve gerek işgal komutanlığının kendisine yardımcı olacağını söylemiştir.⁴² Bu talepten çok memnun kalan Vali İzzet Bey gazetelere verdiği demeçlerde işgal esnasında yapılanların abartıldığını ifade etmekten çekinmemiştir. İstanbul'a gönderdiği telgraflarda da şehirde Türk idaresinin devam ettiğini, sükunetin yeniden tesis edildiğini vurgulamaktaydı.⁴³

Stergiadis vakit geçirmeden İtilâf Devletleri temsilcilerinin de içinde yer aldığı bir komisyon oluşturarak, işgal esnasında yapılan zararların tesbitini ve bunun Yunan Hükümeti'nce tazmin edileceğini duyurmuştur.⁴⁴ Bu komisyona Türk tarafından da Maliye Müfettişi Adil Bey ve Kurmay Yarbay Kemal Bey üye olarak seçilmiştir.⁴⁵

³⁹ İstiklâl Harbi, 21 Mayıs 1919, No.7.

⁴⁰ SARIHAN, s.262

⁴¹ **Türk İstiklâl Harbi** III/1. s.82.

⁴² Bilge UMAR, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, İstanbul 1974, s.203.

⁴³ BOA DH/I-UM, F.52/31.

⁴⁴ SMITH, s.105.

⁴⁵ BOA, DH/I-UM, E-51/114.

İzmir'deki Rum basını da Yunanistan-İtilâf Devletleri münasebetlerini rencide edecek yayınlardan kaçındıkları gibi şehirde 16 Mayıs'tan itibaren asayişin yeniden temin edildiği üzerinde ısrarlı yazılar yayınlamaktaydı.

İzmir'deki bu çalışmalar sürdürülürken Paris'te de Venizelos kulis çalışmaları yapmaktaydı. Yunan Başbakanı 21 Mayıs'ta Lloyd George'nin Sekreteri Mr. Kerr'le bir görüşme yaparak olaylardan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.⁴⁶

İzmir'de ve Atina'da bu gelişmeler olurken, Türk Hükümeti de İtilâf Devletleri nezdinde yeni girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan birincisi 22 Mayıs'ta gerçekleşmiştir. Hükümet İtilâf Devletleri Yüksek Komiserlerine verdiği notada Yunanlıların İzmir'den çekilmesini, bunların yerine müttefik askerlerin konulmasının hoş karşılanacağını ifade etmiştir. Notanın devamında da Türk Hükümeti'nin bir an önce Paris Konferansı'na davet edilmesini talep etmiştir.⁴⁷ Hükümetin ikinci girişimi 25 Mayıs'ta Amerikan Barış Komisyonuna yapılmıştır. Damat Ferit Paşa, komisyondan İtilâf subaylarının denetleme amacıyla Yunan cephesine gönderilmesini istemiştir.⁴⁸

Yunan tarafı İzmir'de yürüttüğü faaliyetlere karşın, Batı Anadolu'da askeri genişlemeyi de ihmal etmemiştir.

Yunan Başbakanı Venizelos, Koneş'in işgal sahasını sınırlandırmaya yönelik gönderdiği talimatın Amiral Calthorpe ulaşmadan, Albay Zafrio'ya verdiği emirlerle Yunan işgallerinin iç bölgelere doğru genişletilmesini istemiştir. Venizelos'un bu emirlerle işi bir oldu-bittiye getirmek istediği açıkça görülmektedir.

Yunan İşgal Komutanlığı ya Türkler'in Rumlar'a saldırmasını, veya Rumlar'ın Türkler'e saldırmasını gerekçe göstererek ya da Rum veya Türk tarafından vuku bulan davete (!) dayanarak genişlemeyi hedeflemiştir. Bu hedefe ulaşmak için de, 18-29 Mayıs günleri arasında işgal kuvvetleri 6.Adalar Alayı, 8.Girit Alayı ve İzmir Muhafız Taburu ile takviye edilmiştir.⁴⁹

Soruşturma Heyeti'nin incelemelerinin sürdüğü sekiz gün (20-28 Mayıs 1919) boyunca Yunan işgal kuvvetleri 20 Mayıs'ta Menemen'i, 26 Mayıs'ta Manisa'yı, 27 Mayıs'ta Aydın ve Ayvalık'ı ele geçirmiştir. Bu işgaller İzmir hadiselerini aratmayacak ölçüde, Türk katliamlarına sahne olmuştur.

Repulis ve Stergiadis'in İzmir'deki yabancı uyrukluları Yunan idaresini kabullenmeleri yönündeki ikna çalışmaları bir netice vermemiştir. Bunun en güzel örneği, İzmir İngiliz Ticaret Odası'nın Times'te yayınlanan telgrafiydi. 26 Mayıs'ta yayınlanan bu

⁴⁶ SARIHAN, s.264.

⁴⁷ AKŞİN, s.365.

⁴⁸ Laurance EVANS, *Türkiye'nin Paylaşılması*, (Çev.Tevfik ALANAY) İstanbul 1972, s.172.

⁴⁹ *Türk İstiklâl Harbi II/1*, s.105.

telgrafta; İngiliz Ticaret Odası, İzmir'in Yunanlılar'a bırakılmayarak, bölgede bir müttefik idaresinin kurulmasını istemiştir.⁵⁰

İzmir olaylarının askeri cephesi ile ilgilenen Albay Mazarakis ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Mazarakis ilk ateş açan tarafın Türkler olduğunu⁵¹ ve sonraki olayların bu yüzden çıktığını, asker ve sivil Türkler'in de "Kudurmuş Rumlar"ın tatbik ettiği cinayet ve çapulculuğa maruz kaldığını belirtmiştir. Hadiselerin bu noktaya gelmesini Yunan İşgal Komutanlığı'nın herhangi bir soruşturma yapmaması ve gerekli tedbirleri almamasına bağlamıştır. Bu hususların ihmali de komuta heyetinin kabiliyetsizliğine bağlamıştır.⁵²

Bu açıdan Mazarakis, Albay Zafirio, Deniz Albayı Mavridis ve Evzon Alayı Komutanı İstavriyanopolos'un suçlarının sabit olduğunu ve derhal görevden uzaklaştırılması gerektiğini hükümete tebliğ etmiştir.

Mazarakis, olaylarla ilgili olarak tutuklananların durumunu da şöyle ortaya koymaktaydı: ⁵³ "Karışıklıklardan sorumlu olarak 74 kişi tutuklanmış ve o gün muhakeme edilmiştir. Bunlardan üçü ölüme, dördü müebbet ağır hapse, ikisi ağır hapse, onikisi asılarak idama ve elliüçü çeşitli hapis cezalarına mahkûm olmuştur; hüküm giyenler arasında 48 Rum, 13 Türk, 12 Ermeni ve bir Musevi bulunmaktadır. Aynı sebeple 12 kişi de muhakeme edilmek üzere tevkif edilmiş durumdadır."

Mazarakis'in raporu şu hususları açıkça ortaya koymuştur:

- 1-Yunan iddialarının aksine işgal sükûnet içinde gerçekleştirilmemiştir.
- 2- Yüzlerce masum asker ve sivil Türk öldürülmüştür.
- 3- Yunan komuta heyeti gerekli tedbirleri almamak ve soruşturma yapmaktan sorumludur.
- 4- Olaylardan Yerli Rumlar kadar Yunan asker ve subayı da sorumludur.
- 5- Yunan komuta heyeti işgal hakkında Yunan Hükümeti'ni ve kamuoyunu yanlış bilgilendirerek gerçekleri saklamıştır.
- 6- Yunan birliklerine karşı organize bir karşı koyma hareketi mevcut değildir.

Soruşturma Heyeti'nin 28 Mayıs 1919 tarihli raporu aynı gün Başbakan Venizelos'a ulaştırılmıştır. Venizelos'un bu raporu olduğu gibi Yüksek Konseye sunması mümkün değildi. Çünkü raporun bu haliyle sunulması Yunanistan'ın İzmir rüyasının sonu olabilirdi.

Bu sebeple Venizelos, Clemenceau'ya gönderdiği 29 Mayıs tarihli mektupta raporun ihtiva ettiği bilgilerin aksi yönünde ifadelere yer vermiştir. Venizelos daha

⁵⁰ KİTŞİKİS, s.145.

⁵¹ Bu iddia Türk resmi kaynaklarınca ısrarla reddedilerek ilk ateşin hadise çıkartmak isteyen Yerli Rumlar tarafından kasten açıldığı ileri sürülmüştür. Bkz.GÖKBEL, s.90.

⁵² Mazarakis'in ileri sürdüğü bu husus, Batı Anadolu'da Yunan işgallerinin doğurduğu sonuçları araştırmak amacıyla 12 Ağustos 1919 da İzmir'e gönderilen Müttefiklerarası Tahkik Komisyonu tarafından da teyid edilmiştir.

⁵³ KİTŞİKİS, s.214.

mektubun başında subaylarının kendisini yanılttığı gibi o da Yüksek Konseyi yanıltmaya çalışmıştır. Venizelos kışladan, hükümet konağı ve civarındaki binalardan ateş açıldığını ve askerlerinde buna karşı ateş açtığını ifade ederek olayı nefsi müdafaa şekline sokmaya çalışmıştır. Hadiselerin çıkışında ittihatçıların ve yapılan propagandaların da payı olduğunu vurgulamıştır. Zararların tazmini hususunda Yunan Hükümeti'nin çalışmalar başlattığını ve şehirde asayişin tekrardan kurulduğunu beyan etmiştir.⁵⁴

Venizelos işgalin sebep olduğu kayıplar hakkında da şu bilgileri vermiştir. "Müsadere bir saat kadar devam ederek civarda ahalinin pek çok olması yüzünden 203 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur ki, bunlardan 63'ü ölmüştür. Bu sayı arasında 62 asker ve sivil, 1 Rum, 78 Türk, 1'i Musevi ve 22'si de çeşitli milletlere mensup insanlar vardı."

Venizelos son olarak iç bölgelerde yapılan katliamlara değinmeden, dahile doğru işgallerin sürdüğünü ve bu durumun her kesimin memnuniyetini kazandığını eklemiştir.

Venizelos'un mektubunun Mazarakis'in raporu ile çelişen tarafları çoktur. Bunlar Türkler'in verdiği kayıplar ile olayların önceden planlandığına yönelik iddiada yoğunlaşmıştır.

Mektup, 7 Haziran'da İngiliz basınında⁵⁵ 13 Haziran'dan itibaren de Türk basınında yayınlanmıştır.

Mektubun ihtiva ettiği bilgilerin yanlışlığı, batı basınında Yunanlılar'la ilgili çıkan haberlerle kısa sürede ortaya çıkmıştır. Bu durum ise Batı kamuoyunda, Yunanlılar'ın inandırıcılığını derinden yaralamıştır.

Bu açıdan mektup Yüksek Konseyin iki önemli siyasi karar almasını sağlamıştır: Bunlardan birincisi - 30 Mayıs'ta Türk Hükümeti'ni Paris Barış Konferansı'na davet etmesidir.⁵⁶ İkincisi de 18 Temmuz'da Yunanlılar'ın işgal ettikleri bölgelerde incelemeler yapması amacıyla bir Müttefiklerarası Tahkik Komisyonu'nun görevlendirilmesine karar vermesidir.⁵⁷

"Reis Efendi,

İzmir'in işgali sırasında baş gösteren hadiseler hakkında pek çok yanlış ve mübalağalı hadiseler ortaya atıldı. Bu habda Başkumandanlıkla, Komiserlikten resmen gelen raporların özetlerini aşağıda huzur-ı ailelerine arz etmek mecburiyetini duyuyorum.

Sulh konferansı tarafından alınan kararlara uyularak 15 Mayıs tarihine rastlayan Perşembe sabahı Yunan askeri kuvvetleri İzmir'e çıkarılmıştı. Şehrin çeşitli yerleri, hiçbir hadiseye mahal verilmeden ve Rum ahalinin en hararetili nümayişleri arasında işgal edilmiş

⁵⁴ KİTŞİKİS, s.214.

⁵⁵ KİTŞİKİS, s.216.

⁵⁶ SARIHAN, s.290.

⁵⁷ URAL, s.205.

ve Efsunlardan meydana gelmiş bir müfreze İslam mahallesine yaklaştığı vakit gerek kışladan ve gerek Hükümet konağıyla civardaki hinalardan açılan tüfek ateşine uğramış ve bittabi' mukabele eylemiştir. Müsademe bir saat kadar devam ederek civarda ahalinin pek çok olması yüzünden 203 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur ki bunlardan 63'ü ölmüştür. Bu sayı arasında 62 asker ve sivil 1 Rum, 78 Türk, 1'i Musevi ve 22'si de çeşitli milletlere mensuptur. Bu mukavemet maatteessüf evvelce hazırlanmıştı. Fil-hakika birgün önceden İslam ahaliye karşı koymaya sürükleyen binlerce beyannameler dağıtılmış ve kuvvetin çıkarılmasını müteakip hapishane kapıları açılarak birçok adi suçlular sokaklara salıverilmişti.

Bu hareket Jön Türk'lere mensup olanlar tarafından idare edilen bazı propagandacılar tarafından şiddetle tervic ve teşvik olunmuştur. Eğer propaganda olmasaydı, memlekette şüphesiz hiçbir intizamsızlık vukua gelmezdi. Bu hadiseler sırasında bazı yağmacılık yapılmış ise de Yunan kuvvetleri tarafından derhal alınan tedbirler sayesinde asayiş iade edilmiş ve ahalinin korunması kabil olmuştur. Vukuatı yapanlar Divan-ı Harbe verilerek iki Rum idama mahkum edilmiş ve yedi kişi muhtelif cezalara çarptırılmıştır.

EK: 1

Tahkikat devam ediyor. Çalınan eşyadan bir kısmı daha şimdiden sahiplerine geri verilmiştir. Jön Türk'lerle söylediğim propagandalara uyan memurların, memleket içinde idari bir anarşi yaratarak Yunan işgalini taciz ve tazib etmek maksadıyla daha başlangıçta memurlar mevkilerini terketmişlerdi. İlk günü yalnız küçük bir müddet için huzulmuş olan asayiş ertesi günü akşama doğru iade edilerek başta vali olduğu halde memurların vazifeleri başma dönmeleri temin olunmuştur. Bu suretle idare hayatı eski muntazam yürüyüşünü bulmuştur. Hülasa, muhalif unsurun çalışmasına rağmen İzmir, işgalden iki gün sonra eski vaziyetini tamamiyle elde etmiş ve bugün herkes Yunan kuvvetleriyle Osmanlı memurlarının müşterek mesaisi altında kendisiyle meşgul olmaya başlamıştır. Yunan askeri kuvvetlerinin bütün unsurlar hakkında gösterdiği akıllıca hareket ve iyi idare neticesi olarak askeri işgal dahile doğru başlamış ve bu hal herkesin memnurluğunu celb eylemiştir.

Bu tafsilat, İzmir ve civarını Yunan ordusu tarafından işgaline karar vermeye gösterilen itimada Yunan Hükümeti'nin ne derece layık olduğunu tamamiyle ispat eder ümidindeyim. Bu vesile ile hissiyat-ı ihtiramkâranemin lütfen kabulünü temenni eylerim.

İmza
Venizelos"